

Tarih İncelemeleri Dergisi
Cilt/Volume XXI, Sayı/Number 1
Temmuz/July 2006, 249-250.

Gülçin Çandarlıoğlu, Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9-11. Asırlar), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, 124 s.

Uygur Devletinin Ötüken’de kurularak yaklaşık bir yüzyıl kadar yaşayıp yıkılmasından (744-840) sonra Uygurları oluşturan boylardan bir kısmı Turfan (Kao-ch’ang) Bölgesine giderek daha farklı ve parlak bir dönemi başlatmışlardır. Ancak Turfan Bölgesi’ne gitmeyen, bunun yerine güneye, Kan-chou Bölgesine inerek burada yerleşen ve günümüze ancak birkaç bin nüfusla ulaşabilen ve Sarı Uygurlar adını alan Uygur kabileleri Türk tarihinin az bilinen önemli bir kısmını oluştururlar.

Yazarın 1967 yılında doktora tezi olarak hazırladığı bu konu yeniden elden geçirilmiş, düzeltilerek, yeni kısımlar eklenmiştir. Çince dipnotlar metin içerisinden alınıp artık ilerleyen teknolojinin de yardımıyla dipnotlara aktarılmıştır. Eser ayrıca yeni araştırma eserleriyle de karşılaştırılarak 2004 yılında Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından İstanbul’da bastırılmıştır. Eser üç bölümde incelemiştir.

Yazar, birinci bölüm olan “Kansu’nun Etnoğrafik ve Politik Durumu” konusuna (11-52 s.) yaptığı giriş kısmında (12-14 s.) 20. yüzyılın başlarından itibaren başlayıp hızlanan Orta Asya Türk Tarihine ait kazı çalışmaları ve bu kazılarda tarihi aydınlatıcı çeşitli dillere ait binlerce eserin bulunması ile önemli bir dönemin başladığından söz etmektedir. Ayrıca dönem hakkında bilgi veren Çinli ve Arap elçilerin raporları, seyyahlar ve tüccarların aktardığı bilgileri ve coğrafya kitaplarını tanıtmaktadır.

Bu ilk bölümde Kan-chou Tatarları, Çin’den Hoten’e giden yedi Çin prens rahibin ve Çin’e giden Hoten elçilerinin raporlarına göre (925) Kansu Bölgesi Kabileleri (20-23 s.), Hoten’e giden Kao Chu-huei’in Seyahatnamesi (958)’ne göre Kansu Bölgesi Kabileleri (23-26 s.), Beşbalık Uygurlarına Gidip gelen Çin Elçisi Wang Yen-te’nin Seyahatnamesine göre Kansu Bölgesi Kabileleri (26-29 s.) ve “Kara Müren’deki Uygurlar” (29-31s.) başlıkları altında konuyu irdelemiş, hemen ardından da bunlardan ikisinin Çince metinden birebir tercümesini vermiştir (31-52s.).

“Sarı Uygurların Kan-chou’ya Gelişleri” adındaki ikinci bölümde ise öncelikle Uygurları oluşturan onbeş boy teker teker verilmiş, Uygurların anavatanları, Ötüken’de kurdukları devlet ile yıkılışları hakkında kısa bir hatırlatma bölümü yapılmıştır. Yıkılmalarından sonra ise hangi bölgelere göç ettikleri üzerinde durulmuştur (58-62s.) Sarı Uygurlar hakkındaki bilgiler Tse-che T’ung-chien adlı kronolojik Çin kaynağının 872. yılından itibaren verilmeye başlanmıştır. Girişteki bu bilgilerden sonra, Sarı Uygurların Kan-chou ve Hsi-chou adlı iki büyük merkezde toplandıkları anlatılmaktadır. Başlangıçtan beri T’ang Hanedanlığı ile iyi geçinmeye çalışan Sarı Uygurlar, Beş Sülale devri döneminde de bu barışçıl politikalarından ayrılmamışlardır.

Beş Sülale Dönemi yani Sonraki Liang (907-923), Sonraki T’ang (923-936), Sonraki Ch’in (936-946), Sonraki Han (947- 950), ve Sonraki Chou (951-996) dönemlerindeki siyasi durumları incelenmiştir. Ayrıca bu bölüme Uygur-Hoten, Uygur-Kitan ilişkileri de ilave edilmiştir. (57-87s.)

Yeni Yayınlar

Sarı Uygurlar ve Hsi-Hsialar adlı üçüncü bölümde 960 yılında Beş sülale döneminin bitmesinden hemen sonra Türk kökenli olan Hsi-Hsialar (Batı Hsia) 987'de güçlü bir devlet olarak ortaya çıkar. Çin'in "On Altı Devlet" döneminde kurulmuş olan Hsia Hun Devletini (407-431) kuran Hun hükümdarı Ho-lien Po-po, Hunların atalarının Çin'in Hsia Hanedanlığına kuranlardan olduğu iddiasıyla devletine "Hsia" adını vermişti. Bu devletin yıkılmasından sonra halkı T'ang Hanedanlığı idaresine girmiş, daha sonra da Beş sülele ve Sung hanedanlığına bağımlı kalmışlardı. Ancak 987 tarihinde Çin'in beş eyaletini ele geçirip bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Çin tarihinin kültürel açıdan en parlak dönemlerinden birini oluşturan ve kendilerine özgü bir yazı sistemi geliştiren bu gizemli devlet Cengiz Han tarafından yıkılıncaya kadar Sarı Uygurların da hamiliğini yapmıştır. Yazar bu son bölümde Hsi Hsia konusunu açarak Sarı Uygurların 13. yüzyıl ortalarına kadar olan siyasi hayatını Liao ve Chin yıllıklarından irdelemiştir.

Eser, dönemin Çin hanedanlıklarının kronolojik listesi (116-117s.) İngilizce kısa özet (118-19s.) bibliyografya (120-121s.), Çince kaynaklar ve kısaltmalar (122s.) ile dönemi anlatan bir haritayla bitirilmiştir.

Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu tarafından hazırlanan bu eser, Türk tarihinin bu döneminin incelendiği ilk araştırma eseridir. Ayrıca, araştırmacının Çin diline vakıf olmasıyla Çin kaynaklarından doğrudan yaptığı çeviriler eserin ciddi ve her zaman bu dönem araştırmalarına referans olacak bir eser olmasına sebep olmuştur.

Eserdeki Çince karakterlerin transkripsiyonlarında Wade-Giles transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Çince karakterlerin yerleştirilebilmesi sıkıntısından dolayı dipnotlar genel kullanımdakilerden daha büyük satır aralıklarıyla yazılmıştır. Eserin en büyük eksikliği ise indeksinin olmayışıdır.

Tilla Deniz Baykuzu*

---

* Öğrt. Görv. Dr., Trakya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Edirne.